

F I G Y E L Ő

Schütz Antal pályája.

Egyik munkájának, a *Prohászka pályájának* címét veszem mintául, mikor írni akarok róla, abból az alkalomból, hogy önéletrajza megjelent. Ő ezt a címet adta a könyvének: *Életem*. S most zavarban vagyok, hogy miről írjak, az életrajzról-e, mely elsősorban irodalmi alkotás, vagy arról a másik műről, a megélt életről, amellyel ez az írás foglalkozik. Műalkotás mind a kettő, s aki a könyvet olvassa, mindig kettős gyönyörűségben van része: élvezi az olvasmányt és áhitattal figyeli a fejezetekből előbukkanó életet.

Maga az *olvasmány* nem sok, 280 oldal, s aki egy kissé is ismeri Schütz Antal életét, az keveselli. De amint olvasni kezdjük, egyre nő a könyv. A rövid bekezdésekben igazi történelem van, *életrajz*, mely bőven ad anyagot az olvasónak. Ezt az elbeszélő módot, melynek alig van felötölő stílusa és amely a legegyszerűbb szavakat használja, csak az sajátíthatja el, aki a történetírást a Királyok Könyvéből és a görög történetírókból tanulta meg. Olyan könyvekből, melyek valóban történelmet adnak és magyarázni is tudnak elmélet nélkül.

De Schütz nemcsak elbeszélni tud, hanem a rövidre szabott könyvben bőven jellemez is. És hogyan! Szüleinek, rokonainak bemutatása, a bánáti telepés község rajza, a szegedi gimnázium tanárainak, majd a budapesti rendtársaknak jellemzése, de főképpen az egyetem teológiai tanárainak arcképei tökéletes munkák. Éles szem, humor, emberismeret, alakító készség, vagyis a legjobb írói tulajdonságok teszik őket értékesé.

A legtanulságosabbak azonban azok a lapok, melyek ennek az *életnek az útját* tárják föl és bepillantást engednek azokba a műhelyekbe, ahol ez a valóban emberi mű elkészült. A szülői ház igénytelen környezete, és katólikus élete, a telepés község rideg világa, szinte spártai szokásai, az okosan vezetett falusi iskola, a szegedi gimnázium edző évei, az egyetemi hallgató kemény munkája, aminek célja nem a vizsgai minimum elérése, hanem a választott tudomány szak teljes feldolgozása, majd a tudós munka éjt, napot egybefoglaló évtizedei gondolkoztatják el az olvasót.

S mennyi tanulság szól abból is, hogy ennek a kiváló tudósnek sohasem volt protekciója, még csak szerencséje sem. Otthon majdnem iparra adják, aztán a falu első tanulóját csak polgárba iratják, gimnáziumba jutása a piarista atyák jószívűségén fordul meg, a szegény szülők kitérően tanuló gyermeke tandíjmentességet sokáig nem tud szerezni, gyenge fizikuma miatt a piarista noviciátusból el akarják küldeni, első egyetemi meghívását elgáncsolják, és úttörő, remekbe készült Dogmatikáját hűvösen fogadják ott, ahonnan a legnagyobb elismerést kellett volna kapnia. És mindez sohasem szegi kedvét. Bízik abban, hogy van gondviselés és hogy az arravalóság, meg a becsületesség munka előbb-utóbb elnyeri azt, ami neki jár.

Mennyi bölcsesség szól hozzánk ezekről a lapokról! Akár akkor, amikor az egyéni élet helyzetéről van szó, akár a közösséget érintő vonatkozásokban. Pl. mennyire igaza van, mikor arról beszél, hogy az egyetemi tanulmányok idejét nem növelni kell, hanem ahol csak

lehet, csökkenteni. Hiszen az élet üteme annyira meggyorsult, hogy ötvenként mindenkinek újra kell tanulnia tudományát. Tehát kár a hosszúra nyújtott iskolai tanúlással elvenni a fiatalság kedvét az igazi tanulástól, mely magában a pályában vár. Elegendő, ha az iskola alapismereteket és módszert ad, amellyel tovább lehet haladni.

Mindezek sejtetik a könyv *nevelő értékét* és a művet nemcsak megírt, hanem *megélt* *parenézissé* teszik. Az *Életem* elsősorban az élet küszöbén álló fiatalember kezébe való, aki „életszomját el nem égeté“ s tudni akarja, hogy mit kezdjen, nem a választott pályával, hanem magával az emberi étellel, amelynek nemcsak szakszerű hivatali, vagy műhelyi részében, de egészében is helyt kell állnia. Örülhetünk, hogy újra van egy magyar könyvünk, mely a *Worte für Menschen* műfajába tartozik.

Szegeden még külön örömet is kelthet ez az önéletrajz. Hiszen a könyv tanúsága szerint Schütz ebben a városban lett igazán magyarrá, itt a piarista gimnáziumban szokott hozzá a rendszeres, komoly munkához, innen indult tanári pályája is és hálás kegyelettel gondol még ma is vissza második szülőhelyére. Igazolja ezt könyvének szinte a fele. És ezek a fejezetek az *Életem-et szegedi könyvvé* is avatják.

De külön élmény vár az olvasóra, ha figyelemmel kíséri Schütz magyarrá-levésének útját. Azt a lassu folyamatot, melyben szívet cseréltannak a népnek a fia, mely „dal nélkül való.“ S ezen a ponton Szegednek is fontos szerep jutott Schütz életében. Van is benne valami gondviselészerű, hogy az eltelt háromszáz évben Szeged adta a rendnek a leghíresebb piaristát, Dogonicsot és ennek a városnak a

neveltje a legnagyobb magyar piarista tudós is.

Schütz teológus lett, s amit teológiában, filozófiában, s népszerű nyelven megírt egyéb könyveiben, előadásában, vagy a magyar papság elitjének immár 26 éve folyó nevelésével adott a magyar hazának és a magyar szellemiségnek, abban csak kevesen haladnak előtte. Azok is a multban. Ezt azért érdemes észrevenni, mert Schütz nem teológusnak indult ifjúkori elgondolásai szerint. Azt olvassuk az életrajzban, hogy a magyar irodalom tanára szeretett volna lenni. Készült is rá már idejében. Diákkorában áhítattal olvasta és hordta állandóan magával sétáira is a magyar klasszikusokat. Még a szemétre dobott irodalomtörténet és olvasókönyv lapjait is összegyűjtötte és bekötötte. Melankóliával gondolhatunk rá, hogy terve nem valósult meg. Másfelé szólította őt csillagzata. S ha irodalmi műveltségére, világ-irodalmi tájékozottságára, saját műveiben található irodalmi vonatkozásokra, kitérésekre, a pompásan megírt Prohászka pályájára, Vörösmartyról készült kis tanulmányára és nem utolsó sorban írásművészetére gondolunk, akkor sejthetjük, mit veszített az ő életútjának másfelé kanyarodásával a magyar irodalomtudomány, melynek igazi iránymutató művelője eddig is kevés volt, szinte félkezemen tudnám őket elélszámolni.

Schütz úgy érzi, nem ő választott, hanem őt választotta az, aki mindnyájunk egyéni sorsát is intézi. S jól van ez így. Olyan helyre állította őt a gondviselő Akarat, ahonnan mindenkire szólhatott, akinek „füle van a hallásra.“ Pl. Dogmatikáját és Bölcséletét az irodalmár, vagy historikus nagyobb haszonnal forgathatja, mint

némelyik szakmunkát, melyet cím szerint az irodalomról, vagy a történelemből írtak. De jut szellemi kincseiből másoknak is, ha nem járnak a kislátóköri tudomány szemellenzójével. Markolhatnak bőven, annak az egyetemes látóköri tudósnak kincseiből, aki gyökerében ragadott meg minden kérdést, ami csak ennek az országnak problematikájához tartozik: hitéletit, világnézetit, tudományost, művészt, társadalmi, a jelenre, a multra, az életre és az elméletre vonatkozót egyaránt.

Az *Életem* utolsó fejezetének címe: *Este*. De ez az est még nem jelenti ennek a pályának a végét. Testi bajjal küzdödé, csökkentett erővel is, folyik a munka tovább. A könyv utolsó lapjai nemcsak az összegyűjtött munkák jegyzékét tartalmazzák, hanem az előkészületben levőket is. Várjuk őket s még azokat is, amelyek nincsenek ott megemlítve. Mert tudjuk, hogy este jobban megnyílnak a szívek és a lelkek, és néha éppen akkor hangzanak el azok a szavak, melyek egyenest „beszállnak a szív közepébe.” Tanu rá ez a könyv is.

M. J.

Magyar színjátszás a megszállt Szabadkán.

A trianoni Jugoszláviában kabaré volt az első magyarnyelvű előadás: 1919. február 8-án, a szabadkai „Műpártolók körének” kabaréja. De hiszen mindegy volt az, hogy kabaré-e, vagy az Ember tragédiája: magyar előadás volt, és csak ez volt a fontos. A Városi Színház színpadán ismét megszólalhattak az előadók, a színészek, akik nem voltak ugyan színészek, de magyarok voltak, magyarul beszéltek, magyarul nevettek és magyarul nevettek. Furcsa erre visszaemlékezni ma, amikor szinte

már nem is tudjuk elképzelni, hogy másképpen is lehetett a megint magyar Szabadkán... Akkor bizony, nagy dolog volt.

Egy ilyen kis kabaréért mozgósítani kellett minden összeköttetést a rendőrségen, főszolgabírószágon, városvezetőségénél. Egy ilyen kis kabarétréfát komoly, pirosce-ruzás urak vizsgálgattak, szagolgáttak, kóstolgáttak, farigcsáltak addig, amíg megfelelt minden állampolitikai és többségpolitikai szempontnak. Nem kabaré volt: ezt tudta a rendőrség, de tudta a közönség is. Ez az első magyarnyelvű színelőadás volt, itt sirni lehetett és itt-sirni is kellett a tréfákon...

Aztán következtek: ... a *Régi szerető*, a *Piros bugyelláris*, a *Cifra nyomorúság*... és lassan, nagyon lassan, de egyszer csak lettek már színészeink és volt már közönségünk.

És ezek a színészek, akik az anyaországi fogalmak szerint csak játékos, nehézbeszédű, ügyetlen kis műkedvelők voltak: papok lettek hordók felett és szérük alatt, kocsmákban és kávéházakban: papok, a magyar szó és a magyar hit papjai.

Nem sokkal később, néhány „igazi” színész is visszajött, ki a katonaságtól, ki otthagyta az anyaországi deszkákat, a sikert, csak azért, hogy itthon hirdesse a magyar szót és, hogy tanítson ott, ahol alig maradt tanító. Így jöttek haza Garay Béla a pécsi Nemzeti Színháztól, Nyáray Rezső a kecskeméti színháztól, Deák Kornél a nagyváradi színháztól, Szabó Márton, Berczik Margit, Doktor Margit, Zsigmondi Ferenc, Köhalmi Pál és végül Vincze Mihály, aki előbb az amerikai Magyar Színház tagjaként hirdette a magyar kulturát az ujjvilágban.

Volt idő, és nagyobbrészt csak